

MISSIE ALS MENSENWERK

Gaan voor God

Ideaal en praktijk van missie in historisch perspectief

José Eijt, Hester Genefaas, Peter Nissen (redactie)

Hilversum (Verloren) 1998

187 blz., f 39,65

In de negentiende en vooral twintigste eeuw verliezen vele vrouwen en mannen Nederland om elders in de wereld een bijdrage te leveren aan de verwezenlijking van het katholieke missie-ideaal. Geroepen door God voelden ze een heilig moeten hun eigen leven op te offeren voor de verspreiding van de rijkdom van het christelijke (lees: katholieke) geloof. Dat deze verheven idealen niet altijd strookten met de missiepraktijk van alledag blijkt uit de artikelen in de bundel *Gaan voor God*. Deze bundel met bijdragen van historici, theologen en ervaringsdeskundigen is verschenen naar aanleiding van een studiedag die het spanningsveld tussen missie-ideaal en praktijk tot thema had. In de bundel zijn de voordrachten van deze dag bijeengebracht, samen met een aantal persoonlijke portretten van missionarissen. De bundel belicht de verhouding tussen missiepraktijk en -ideaal met een bijzondere aandacht voor de mogelijke verschillen in beleving tussen vrouwelijke en mannelijke missionarissen.

Historisch onderzoek naar katholieke missie is tot het einde van de twintigste eeuw vanuit een mannelijk perspectief gericht. Dit had tot gevolg dat de uitgangspunten die de kerkelijke hiërarchie en de mannelijke religieuzen hadden om te missioneren, als algemeen geldende missiemotieven en missiepraktijken werden beschouwd. Derks vraagt zich in haar bijdrage af of de visies en ervaringen van mannen gegeneraliseerd kunnen worden naar het grote aantal vrouwelijke religieuzen dat in de missie werkzaam is of is geweest. Zij houdt een pleidooi voor historisch onderzoek vanuit een meer heteroog perspectief teneinde recht te doen aan eventuele individuele en genderspecifieke verschillen. Een pluriform perspectief zal een rijker en genuanceerder beeld van missie opleveren waarin ruimte is voor verschillen in visies en ervaringen, niet alleen

tussen vrouwelijke en mannelijke missionarissen maar ook tussen individuen.

Derks illustreert haar pleidooi met voorbeelden uit haar eigen onderzoek naar een zustercongregatie in China in de periode 1922-1937. Ze laat zien hoe het leven in de missie voor vrouwen en mannen van elkaar verschilt door de verschillende taken en mogelijkheden die mannen en vrouwen krijgen toegewezen. Vrouwelijke religieuzen werden omstreeks 1920 enerzijds gezien als de ideale (huishoudelijke) hulp

voor de missionerende priesters en anderzijds als onontbeerlijke steun in het bekeringswerk, vanwege het feit dat zij makkelijker toegang hadden tot vrouwen en kinderen in de missielanden. De ervaringen en visies van vrouwelijke missionarissen kunnen verschillen van die van hun mannelijke collega's omdat zij met andere verwachtingen en rolpatronen te maken hadden en zich anders ontwikkelden, bijvoorbeeld omdat ze op een andere manier met de plaatselijke bevolking contact onderhielden. Derks bijdrage ondersteunt niet alleen het pleidooi voor een genderspecifieke benadering, het toont ook

aan hoe missieideaal en -praktijk bepaald worden door de lokale context en veranderen in de loop van de tijd.

Nissen schrijft in het inleidende artikel van de bundel dat ideaal en praktijk van de missie zich ontwikkelden onder invloed van nieuwe theologische en kerkelijke uitgangspunten, door de ervaringen van het missieleven van alledag, door het groeiend respect voor andere dan Europese culturen en door het tanende zelfbewustzijn van een christelijk Europa.

De missie in China, waar Derks en Dujardin over schrijven, verschilt zeer van die in Tanzania en Indonesië, waar respectievelijk Ackermans en van Vugt zich over buigen. Deze verschillen werden onder meer veroorzaakt door specifieke culturele en vooral poli-

Uit het besproken boek

tieke situaties. In China kregen missionarissen moeilijk voet aan de grond omdat Chinezen destijds in het algemeen argwanend stonden tegenover Europeanen. In het Tanzania van de jaren zestig daarentegen waren missionarissen zeer welkom. De activiteiten van vrouwelijke missionarissen op het gebied van onderwijs en gezondheidszorg werden door de Tanzaniaanse overheid gewaardeerd en gestimuleerd. De missiegeschiedenis in Indonesië kent de zwarte bladzijden van de Tweede Wereldoorlog toen buitenlanders in Indonesië door Japanners in kampen werden opgesloten. Levensverhalen van missionarissen die in deze tijd hebben gewerkt, kenmerken zich door een pre- en postkamp periode en maken duidelijk hoezeer grote historische gebeurtenissen ingrijpen in persoonlijke levens.

Naast deze externe factoren die de praktijk van missie beïnvloeden, is er in de bundel ook aandacht voor interne factoren die de missie bepalen. Voorbeelden hiervan zijn de spiritualiteit en het beleid van de verschillende orden en congregaties en de karakters en persoonlijke ontwikkelingen van de individuele missionarissen. Aandacht voor al deze verschillen, veranderingen en ontwikkelingen vanuit een interdisciplinair perspectief heeft een heel kleurrijke en veelzijdige bundel opgeleverd.

Een nadeel van deze brede uitwerking van het thema is dat de onderlinge relatie tussen de artikelen niet overal goed uit de verf is gekomen. Het overigens zeer interessante artikel van Saleminck over beeldvorming, bijvoorbeeld, hoort mijns inziens niet in de bundel thuis. Saleminck schrijft over de katholieke beeldvorming van Afrika in de periode 1867 tot 1967 aan de hand van een analyse van twee katholieke familiebladen uit die periode. Zijn conclusie luidt dat, via de beelden van de Ander, de lezer een superieur zelfbeeld wordt voorgehouden dat de kritiek op het kolonialisme reduceert en wellicht zelfs legitimeert. Saleminck eindigt zijn betoog met de vraag of het de taak is van de historicus om de spanning, de dynamiek en de ambivalenties tussen idealen en praktijken, tussen denken en doen, tussen intenties en effecten te laten zien. Het is een vraag die door Derks eerder in de bundel al wordt beantwoord. Voor de bundel zou het interessant geweest zijn wanneer Saleminck op basis van Derks antwoord zou zijn ingegaan op de relatie tussen de beeldvorming en de missiepraktijk. Veranderde het beeld van die Ander in het dagelijkse contact en hoe verhoudt zich deze verandering tot de ontwikkeling van de missiepraktijk?

Ook het artikel van Dujardin over theorie en praktijk in het missiewerk van de Belgische minderbroeders in China (1870-1949) roept een vraag op die onbeantwoord blijft. Het is een vraag die ook voor andere artikelen in het boek relevant is maar die zich

naar aanleiding van haar bijdrage het duidelijkst opdringt. Hoewel idealen, verwachtingen en doelstellingen ten aanzien van missie zich via beleidsnotities en encyclieken laten reconstrueren – wanneer ze het individuele niveau ontstijgen – geldt dit niet voor het individuele niveau en voor de praktijk. Van Vugt schrijft in zijn artikel over Nederlandse fraters in Indonesië dat het niet meer te achterhalen is of de individuele fraters het bestuurlijke enthousiasme ten aanzien van de missie deelden. Blijkbaar vindt hij dat de bronnen daartoe ontbreken. Dujardin schrijft wel over de missiepraktijk maar laat niet zien waar haar beschrijving van de praktijk op gebaseerd is. De enige keren dat zij naar een bron van haar conclusie over de praktijk verwijst, betreft dat brieven die in het archief van de minderbroeders zijn bewaard. In dit verband vraag ik mij af of de inhoud van deze brieven refereren aan de missiepraktijk of aan de missie-idealisme. Om hier antwoord op te kunnen geven is informatie nodig over zowel de briefschrijvers als het beoogde lezerspubliek. Geeft een brief van een vrouwelijk religieuze in de missie aan een medezuster in Nederland een beeld van de missie-idealisme of van de praktijk zoals zij die persoonlijk ervaart? Op meerdere plaatsen in de bundel wordt aangegeven dat de katholieke achterban in Nederland van belang is als grote financier van de missieprojecten. Wat schrijven missionarissen aan het thuisfront waarvan zij financieel afhankelijk zijn of waren? Het lijkt mij niet onprobleematisch brieven als belangrijkste bron te gebruiken voor het verkrijgen van inzicht in de dagelijkse missiepraktijk. Hoe wel informatie te krijgen over het dagelijkse leven waar dat afwijkt van idealen, wensen en verwachtingen, is de vraag die in de meeste bijdragen onbeantwoord blijft.

De persoonlijke interviews die in afwisseling met de beschouwende artikelen zijn opgenomen bieden een betere blik op de missiepraktijk. Hoewel ook deze verhalen begrepen moeten worden in de context van de tijd waarin ze verteld zijn, maken ze de spanningen en veranderingen inzichtelijk en invoelbaar. Daarmee vormen de portretten een zeer waardevolle bijdrage aan de bundel.

In zo'n korte bespreking is het onmogelijk recht te doen aan twaalf heel verschillende en boeiende artikelen over missie en missionarissen. De heldere schrijfstijl en duidelijke structuur die de meeste artikelen kenmerkt, heeft een zeer leesbaar boek opgeleverd dat voor een breed publiek toegankelijk is. Het is een mooie inleiding in de missiologie die uitnodigt om verder te lezen. Dankzij de uitgebreide literatuurverwijzingen rest alleen het probleem van de keuze uit deze aantrekkelijke bibliografieën.

Carlien de Witte